

סימן י'

גדר אגד ובל תוסיף (לא ע"א)

בגמרא (לא ע"א) מובאת מחלוקת ת"ק ור' יהודה בלולב היבש. ת"ק פוסל ור"י מכשיר, ומוודה ר"י שאתרוג היבש פסול. הגמרא דנה בשיטת ר"י אם בעינן הדר בלולב, ומביאה ראייה מהדין שאומר ר"י במשנה (לו ע"א) שצריך לאגוד את הלולב במינו, וז"ל הגמרא: "והתנן אין אוגדין את הלולב אלא במינו דברי ר"י, מ"ט לאו משום דבעי הדר", ודוחה הגמרא שהטעם שצריך לאגדו במינו הוא משום שלר"י לולב בעי אגד ואם אוגדו בשאינו מינו הוי "בל תוסיף", וז"ל הגמרא: "ואלא מ"ט דר"י התם דקסבר לולב צריך אגד ואי מייתי מיני אחרינא הוי להו חמישה מינין".

ויש להבין מה ההו"א של הגמרא שבשלב השאלה לא מזכירה הגמרא את הדין של בל תוסיף, הרי הגמרא ידעה ששיטת ר"י היא דלולב בעי אגד. ואין לומר שהדין שלולב בעי אגד לר' יהודה התחדש לגמרא רק בתשובת הגמרא.

ונתרץ זאת בשני הסברים:

א. צריך להבין מה גדרו של אגד, האם הוא דין בארבעת המינים שצריך שיהיו קשורים, ולשיטת ר"י דין זה מעכב, או שמא כל חלות שם ארבעת המינים חלה רק לאחר אגידת הלולב, והאגידה היא המכשירה את החפצא של ארבעת המינים להיקרא "אגודת לולב" (ועיי' לעיל סימן ו'). עפ"ז יש להסביר את הגמרא כך: בהו"א הגמרא חשבה שדין האגד לר"י הוא רק דין בקשירת ארבעת המינים אך אין זה דין בחלות שם ארבעת המינים ומשום כך לא שייך בזה "בל תוסיף", דלא הוי אלא קשירה בעלמא. אך במסקנה הבינה הגמרא דהאגד יוצר את חלות שם ארבעת המינים ומכשיר את החפצא להיקרא "אגודת לולב", א"כ הקשירה היא מחלות המצוה ולכן אם אוגדו במין אחר יש בזה משום "בל תוסיף".

ב. הרי ידוע לגמרא שר"י סובר דלולב בעי אגד, א"כ למה הגמרא לא הזכירה זאת בהו"א ואמרה זאת רק במסקנא. אלא יש לבאר איזה איסור "בל תוסיף" יש בכך שלא אגדו במינו. ובתוס' (לא ע"ב, ד"ה הואיל) ביארו את גדר "בל תוסיף", שישנו דין שצריך לקיים את מצות ארבעת המינים כשהן עומדין דרך גדילתן, כמו שמצינו לקמן (מה ע"ב):

אמר חזקיה... כל המצוות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן שנאמר עצי שיטים עומדים. תניא נמי הכי: עצי שיטים עומדים, שעומדים דרך גדילתן.

לפ"ז, דבעינן דרך גדילתן, אם יקח מין חמישי ויאגדו עם הלולב ואותו המין שהוסיף אינו דרך גדילתו (כגון אם יעמידהו הפוך) לא חשיב בל תוסיף. עפי"ז אומר התוס' דלר"י דבעי אגד, אם אוגדו שלא במינו אפילו שאינו כדרך גדילתו יש בזה משום בל תוסיף כי האגד מעכב במצוה ולכן עצם קשירתו חשיב כדרך גדילתו כי כך דרכו לקיום המצוה למרות שבמציאות הוא איננו כדרך גדילתו. וז"ל התוס': "אבל לר"י דבעי אגד יש לו ליחשב כמוסיף באגודתו דכל אגודה שלא כדרך גדילתו".

מעתה יש מקום להסביר את הגמרא כך: בהו"א חשבה הגמרא שאפילו לר"י דבעי אגד אם אוגדו במין אחר שלא כדרך גדילתו אין בזה משום בל תוסיף משום שאינו עומד כדרך גדילתו. ובמסקנה הגמרא סוברת שבגלל שר"י בעי אגד אז הקשירה עצמה נקראת כדרך גדילתו ולכן כשאוגדו שלא במינו יש בזה משום "בל תוסיף".

ונראה לומר, שיש נפק"מ בין שני ההסברים: ע"פ הסבר א' הגמרא במסקנא סוברת שאגודה היא הנותנת שם לארבעת המינים ומכשירה את החפצא להקרא חפצא של מצוה. משא"כ לפי הסבר ב' הגמרא יכולה להשאר בסברה שהאגודה היא קשירה בעלמא וזהו דין גרידא בארבעת המינים ואיננו עושה את החלות של ארבעת המינים להקרא חפצא של מצוה, שאף לפני אגידתו יש עליו חלות חפצא של מצוה, אלא שישנו דין אגידת לולב שהוא מעכב לר"י.

ויש להרחיב את ההסבר השני:

בספר בית זבול (סי' יד אות יג) מובאים דברי הגאון ר' שלמה זלמן סנדר כהנא-שפירא זצ"ל, שהקשה על דברי התוס' (לא ע"ב ד"ה הואיל) שכתבו דאם מוסיף ממין אחר כדרך גדילתו, הוי "בל תוסיף" גם אם לא אוגדו ביחד. ומה שמתירים רבנן לאגדו שלא במינו הוא משום שכל אגודה הוי שלא כדרך גדילתו. וקשה לפ"ז איך נסביר את המשנה (לו ע"ב) דר"י אומר אין אוגדין את הלולב אלא במינו, ור"מ אומר אפילו בחוט ובמשיחה. ואמר ר"מ מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב, דהיינו לפי ר"מ מוכח שאוגדין אפילו שלא במינו, והרי גימוניות של זהב אינן גידולי קרקע כלל. כוונת הקושיה דבזהב דליכא חסרון שלא כדרך גדילתו וגם לר"מ הוי "בל תוסיף", אע"פ שא"צ אגד כמו שאמר תוס' דבדרך גדילתו גם אם לא אגדו יש בזה משום בל תוסיף.

ותירוצו הוא, דהנה יש לחקור בגדר הדין של דרך גדילתו. למדנו בגמרא (מה ע"ב) שכל מצוה צריכה להעשות כדרך גדילתה ולמדנו זאת מ"עצי שיטים עומדים" כנזכר לעיל, שבעשיית המשכן היה דין להעמיד את עצי השיטים כדרך גדילתן העליון למעלה והתחתון למטה. ויש שני צדדים בדבר:

א. הדין הוא שהעליון יהיה למעלה ואם אינו למעלה אזי אינו מקיים את המצוה הואיל ואין זה כדרך גדילתו.

ב. הדין של "עצי שיטים עומדים" הוא, שהתחתון (החסרון) לא יהיה למעלה, אבל אם העליון אינו למעלה אין בזה חיסרון בדין של כדרך גדילתו.

עפ"י מתורצת הקושיה. בגימוניות של זהב אין את היתרון שהעליון למעלה, אבל מ"מ גם אין את החסרון שהתחתון למעלה כי לא שייך בזהב דרך גדילתו. ואי נימא כצד א' אין את הבעיה של בל תוסיף משום שלא מקיים את המצוה כדרך גדילתה כי אין כאן את היתרון שהעליון למעלה. ולצד זה בחקירה בעינין דהעליון יהיה למעלה לצורך קיום המצוה. ולכן רק בכה"ג שאנו מוסיפין מין חמישי שהוא כדרך גדילתו, קרי העליון למעלה, ויש בזה משום "בל תוסיף". אבל בנידון דידן שאין את היתרון שהעליון למעלה אז אין בזה חיסרון של בל תוסיף.

ועיין לרש"ש (לו ע"ב, ד"ה במשנה אמר ר"מ) שמקשה את קושיית הגרז"ס שפירא זצ"ל, ומתרץ, דבמתני' איירי בגימוניות שהן גידולי קרקע והן מצופות בזהב דאילו זהב אין בו משום "בל תוסיף", וז"ל: "דאילו זהב לכו"ע אין בו משום בל תוסיף משום שאינו מגידולי קרקע". וביאור דבריו, בהו"א סבר הרש"ש שבזהב יש בו משום "בל תוסיף" משום שאין לו את החיסרון שהתחתון למעלה כיון שאינו גידולי קרקע כצד ב' בחקירה, ובמסקנה הרש"ש נשאר עם אותה הבנה שדין דרך גדילתו הוא שהתחתון לא יהיה למעלה כצד ב' בחקירה, אז א"כ בזהב מדוע אין "בל תוסיף". ומתרץ הרש"ש משום שזהב הוא לא מגידולי קרקע אז אינו נכנס בגדר של דרך גדילתו ולכן אין בו משום "בל תוסיף", אבל אליבא דאמת בדבר שהוא גידולי קרקע אפילו אם נעמידו שהעליון אינו למעלה אבל התחתון גם לא למעלה, גם כן חשיב דרך גדילתו ויש בזה משום בל תוסיף כמו צד ב' בחקירה.

ונחזור לסוגייתנו: בהו"א הגמרא סברא כמו צד א' בחקירה, שהחסרון הוא דווקא שהעליון למעלה ויש בזה משום בל תוסיף, ולכן כשאוגד את הלולב הרי בקשירתו איננו עומד כדרך גדילתו כשהעליון למעלה, ולכן לגמרא לא היה קשה משום דין בל תוסיף. אבל למסקנא הגמרא הסיקה שדין כדרך גדילתו כשהתחתון, דהיינו החסרון, לא יהיה למעלה אבל אם אין

את החסרון שהתחתון למעלה כמו שאוגד את הלולב שזהו דרכו בכך, אע"פ שאין את היתרון שהעליון למעלה מ"מ אין את החסרון שהתחתון למעלה, ולכן יש בזה משום "בל תוסיף" כמו צד ב' בחקירה.